ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Захаріна О.В., к. е. н.
Зілінська О.Л., студент
Житомирський національний агроекологічний університет

Проаналізовані теоретико-методологічні основи економічної оцінки об'єктів природокористування. Встановлено, що результатом такої оцінки слід вважати розробку та впровадження основних елементів формування економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, що виконує функцію фінансового забезпечення, екологічного розвитку країни.

Актуальність теми дослідження. Економічні й екологічні підходи до оцінки результатів людської діяльності протилежні: економісти оцінюють результати з точки зору збільшення обсягів виробництва, а екологи – з точки зору втрат, нанесених природі та здоров'ю людини. Для оцінки впливу людини на природу повинні враховуватися сукупні еколого-економічні показники [2, с. 5].

Аналіз останніх досліджень. Методологічні та практичні аспекти проблеми економічної оцінки природних ресурсів в умовах ринкової економіки знайшли відображення в дослідженнях вітчизняних вчених: Дорогунцова С.І., ДраганаО.І., Горбача Л.М., Пастушенка П.П., Пічука Н.М. та ін. Однак орієнтація на динамічний розвиток АПК потребує продовження

комплексних досліджень щодо підвищення ефективності проведення економічної оцінки природних ресурсів. Важливість розв'язання проблеми дає підстави стверджувати про необхідність поглиблення системних досліджень в цьому напрямі. Метою дослідження є теоретичне та методологічне обґрунтування економічної оцінки природних ресурсів. Предметом дослідження є теоретичні та методологічні аспекти підвищення економічної ефективності оцінки природних ресурсів. Об'єктом дослідження є процес раціонального використання природних ресурсів, планування розміщення і розвитку продуктивних сил.

Результати дослідження. Сутність оцінки об'єкта природокористування полягає у визначенні його цінності як джерела природних умов життєзабезпечення людини, корисних копалин та сировини, засобів виробництва, просторового базису його розміщення, комплексу природних факторів, що обумовлюють формування і розвиток рослинного та тваринного світу з метою оптимального використання у господарській діяльності.

Необхідність всебічної оцінки природного базису обумовлена власне практикою господарювання, яка включає планування розміщення і розвитку продуктивних сил, поточну роботу підприємств щодо виконання планових завдань, державний контроль за додержанням об'єктивних вимог охорони природи і раціонального використання природних ресурсів при усіх видах господарської діяльності людини.

Завдання створення системи раціонального використання природних ресурсів, оптимальної взаємодії природи і суспільства можна успішно вирішити у тому випадку, коли природничі науки поставлять кількісно і якісно точні вимоги до техніки з урахуванням економіки сьогодення та її перспектив. Оцінка повинна проводитись на основі вивчення закономірностей взаємодії людини та природи, її результати необхідні для забезпечення науково обгрунтованого природокористування.

В економічній науці до оцінки природних ресурсів застосовується, як правило, диференційований підхід за окремими видами: земля, вода, ліс, корисні копалини. Всі сучасні дослідження пов'язують завдання оцінки із забезпеченням максимального ефекту в галузях економіки з використання певного природного ресурсу. Тому нами розроблено систему економічних показників національногосподарських нормативів еколого-економічної ефективності експлуатації природних ресурсів.

Система економічної оцінки природних ресурсів розглядається як система централізовано встановлених народногосподарських нормативів еколого-економічної ефективності експлуатації природних областей. До об'єктів економічної оцінки належать одиничні природні ресурси та об'єкти природокористування.

Одиничні природні ресурси – якісно однорідний і кількісно визначений вид природних ресурсів – запас певного виду корисних копалин, однорідних за якістю та умовами експлуатації. Під об'єктом природокористування розуміють просторово обмежений комплекс природних ресурсів та умов навколишнього середовища, для яких характерним є спільне взаємообумовлене використання природи відносно однорідних природно-економічних умов господарювання, спеціалізації виробництва, рівня технічної озброєності, забезпеченості матеріальними і трудовими ресурсами.

Економічна оцінка природних ресурсів – це відображення корисних споживчих властивостей окремого природного ресурсу в грошовому вираженні. Така оцінка може здійснюватись різними методами, які враховують способи освоєння певного природного ресурсу, його місцезнаходження, динаміку попиту та отриману вигоду від експлуатації.

Вартісна оцінка природних ресурсів грунтується на їх представленні як елемента національного багатства, що використовується у виробництві. їх кількісне значення грунтується на двох показниках: витрати на підготовку та використання; прибуток виробника, одержаний в результаті використання ресурсу.

За основу економічної оцінки природних ресурсів більшість дослідників беруть інструмент, за допомогою якого можна кількісно виділити частку кожного з факторів, а саме природні компоненти, у збільшенні абсолютного народногосподарського ефекту. Предметом економічної оцінки природних ресурсів є їхня суспільна споживча вартість. Вона виявляється у нерозривній єдності споживчих вартостей і суспільно-економічних умов експлуатації природних ресурсів, що визначають корисність таких властивостей [4, с. 22]. Економічна оцінка природних ресурсів і введення їх в господарську практику вимагають розробки методологічних і методичних основ, системи цін, заходів економічного впливу з метою покращення використання ресурсів та інших заходів. Природні ресурси в суспільному виробництві функціонують тільки в сукупності з іншими засобами виробництва.

Взаємозамінність засобів виробництва передбачає їх сумірність. Оскільки всі матеріальні фонди суспільства в умовах товарного виробництва мають грошовий вимір, то й економічна цінність природних ресурсів повинна вимірюватись грошовим показником.

Поряд з грошовими одиницями виміру суспільство може аналізувати, скільки потрібно витратити праці для придбання тих чи інших елементів навколишнього середовища щоб досягнути економії суспільного робочого часу, при їх експлуатації (трудова оцінка ресурсів), а також який їх обсяг у натуральному вираженні (натуральна оцінка).

Порівняльні оцінки виражаються як диференційовані характеристики продуктивності окремих ділянок, масивів, обсягів однойменного природного ресурсу. Сфера дії порівняльних оцінок – це регулювання внутрішньогалузевих госпрозрахункових відносин у тих галузях народного господарства, де природний фактор виробництва є суттєвим. Таким чином, порівняльні оцінки мають в основному внутрішньогалузеве спрямування. Абсолютна оцінка певних видів природних ресурсів, які використовуються у виробництві, проводиться відносно тих природних ресурсів, які безпосередньо використовуються у виробництві (земля, ліси, розвідані корисні копалини, гідроенергоресурси річок).

Вона може відіграти важливу роль в обгрунтуванні розміщення продуктивних сил по території країни відповідно до вимог максимальної ефективності використання як матеріальних і трудових затрат, так і природних багатств, а також необхідна для встановлення розміру плати та прийняття природних ресурсів на баланс підприємств, що передані їм у безстрокове використання.

Основну групу показників економічної оцінки природних ресурсів складають показники, що визначаються ефектом від експлуатації природних

ресурсів. Крім того, до них входить інтегральна цінність, що виражає сумарну ефективність використання запасу природного ресурсу певного об'єкта природокористування. Застосовуються також відносні показники – собівартість продукції, валовий і чистий дохід, диференційна рента в розрахунку на одиницю затрат живої праці, виражених у грошовій формі, що віднесені на одиницю земельної площі.

Економічна оцінка обчислюється на основі показників, які враховують рентну частину вартості (диференційний дохід) за кожним господарством. Такими показниками є: врожайність культур; продуктивність земель за видами угідь, вирахувана за вартістю валової продукції рослинництва; окупність затрат (відношення вартості продукції кадастрових земель до затрат); диференційний дохід (частина чистого доходу, яка виражає вартість додатково доданого прибутку на відносно кращих землях). Диференційний дохід відповідає земельній ренті (першій + другій) і являє собою додаткову одиницю площі при досягнутому рівні інтенсивності землеробства.

Висновки. Економічна оцінка об'єктів природокористування має вагоме значення у сучасному житті. Результатом слід вважати розробку та впровадження основних елементів формування економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, що виконує функцію фінансового забезпечення, екологічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1 .Экономика природопользования: обзор информ / ВИНИТИ. – М., 2006. – №3– 211 с.

2. *Драгам О.І.* Еколого-економічні проблеми розвитку України та шляхи їх вирішення / О.*І. Драган* // Економіка. Фінанси. Право – 2005. – №8. – С. 3–6.

3. Пінчук Н.М. Фінансово-економічний механізм галузі природокористування / *Н.М. Пінчук* // Фінанси України. – 2004. – №11. – С.68-75.

4. *Пінчук Н.М.* Економічна оцінка природних ресурсів / *Н.М. Пінчук //* Фінанси України. – 2005. – №5. – С. 20–28.

5. Дорогунцов С.І. та ін. Екосередовище і сучасність / *С.І. Дорогунцов, М.А. Хвесик. Л.М. Горбач, П.П. Пастушенко* // Економічна оцінка природного середовища. – К.: Кондор. – 2006. – Т.3. – 426 с.

6. Економіка природокористування і охорони довкілля: збірник наукових праць / НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України / відп. ред. *Б.М. Даншишин.* – К.: РВПС України НАН України, 2003. – 187 с.